

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ОСВІТНЬОЇ
СИТУАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка 09-241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

ТРЕТЯК Ольга Сергіївна

«Керівник к.пед.н. Цюпак І.М.
Рецензент Хоруженко Т.А., в.о. директора
Антонівського ЗДО № 4 комбінованого типу
Херсонської міської ради

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність».....	8
1.2. Засоби формування емоційно-ціннісної компетентності в дитини дошкільного віку.....	13
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ОСВІТНЬОЇ СИТУАЦІЇ...	18
2.1. Методика визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку...	18
2.2. Система використання освітньої ситуації як засобу формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.....	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	39
3.1. Аналіз результатів контрольного етапу експерименту.....	39
3.2. Рекомендації щодо формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку.....	44
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	58
Додаток А. Діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	58
Додаток Б. Картки із зображенням облич із різними емоціями.....	60
Додаток В. Тексти казок для діагностики емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	61
Додаток Д. Діагностична карта визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.....	63
Додаток Ж. Опитувальник для батьків на виявлення особливостей сформованості в дитини ідентифікації емоцій.....	64
Додаток К. Система освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	65

ВСТУП

Сучасна система дошкільної освіти України орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини, зокрема на формування в неї емоційно-ціннісної сфери, що є основою моральної поведінки, гуманних взаємин та гармонійного особистісного становлення. У період старшого дошкільного віку відбувається активне становлення внутрішнього світу дитини - її почуттів, переживань, здатності розуміти інших і співпереживати. Саме тому формування емоційно-ціннісної компетентності є важливою умовою підготовки дитини до шкільного життя та подальшої соціалізації. Цей процес передбачає розвиток таких якостей, як емпатія, доброта, відповідальність, уміння регулювати власні емоції та діяти відповідно до моральних норм.

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні дослідники (Л. Клевака, О. Гришко, В. Заїка, К. Шепеленко, Т. Шульга, О. Олійник, Т. Дорошенко, Л. Сіліна, О. Сідько, Л. Бобро, К. Борисенко, О. Дурманенко, Є. Поліщук, С. Матвієнко, О. Вашуленко та ін.) по-різному трактують зміст понять «емоційна культура», «емоційний інтелект», «емоційна компетентність» та «емоційно-ціннісна компетентність», але всі вони підкреслюють спільну ідею: емоційна сфера є невід'ємною складовою гармонійного розвитку особистості дошкільника.

Ефективне формування емоційно-ціннісних компетентностей можливе через використання різних форм освітньої діяльності: художньої літератури (Беленька Г., Гапченко В.), художньо-продуктивній діяльності та сюжетно-рольових ігор (Шепеленко К.), ігрових завдань, казкових історій, інтерактивних вправ та анімаційних відео (Ярошук Н., Козігора М.), засобами образотворчого мистецтва та художньо-дидактичної гри, цікавих занять, творчих проєктних завдань (Стопчак Н.), інтерактивних методик - ігрові підходи, рольові вправи, казкотерапія, арт-терапія (Волік Н., Рубан А. та Давидової М), практичних вправ, рольових ігор, колективну діяльність, елементів сенсорної регуляції (Борисенко К.,

Клевака Л., Гришко О., Заїка В.). Вихователь при цьому виступає ключовою фігурою, яка організовує взаємодію дитини з емоційним досвідом, забезпечуючи розвиток її самосвідомості, емпатійності та здатності до конструктивного вираження емоцій.

Проблема розвитку емоційно-ціннісної компетентності дитини потребує комплексного підходу, що охоплює пізнавальні, емоційні, соціально-комунікативні та морально-ціннісні аспекти. Формування цієї компетентності сприяє не лише успішній адаптації дитини в соціумі, а й забезпечує основу для її подальшого особистісного та академічного зростання.

Тема кваліфікаційної роботи (проєctu) розроблена в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Педагогічного факультету Херсонського державного університету «Психолого-педагогічна підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах кризових викликів суспільства».

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально перевірити особливості формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації.

Для реалізації мети дослідження були сформовані такі завдання:

1. Розкрити теоретичні основи формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку.
2. Визначити рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.
3. Схарактеризувати специфіку формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації.
4. Розробити рекомендації щодо формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації.

Об'єкт дослідження – розвиток емоційно-ціннісної компетентності

дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – використання освітньої ситуації як засобу формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку.

У процесі дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів, що забезпечили всебічне вивчення проблеми формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку:

Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація психолого-педагогічних і методичних джерел - для уточнення сутності поняття «емоційно-ціннісна компетентність»; порівняльний аналіз наукових підходів до розвитку емоційної сфери дошкільників; моделювання системи освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісних якостей.

Емпіричні методи: спостереження за поведінкою та емоційними реакціями дітей у різних видах діяльності; бесіди, ігрові діагностичні методики для виявлення рівнів емоційної чутливості, емпатійності, моральних уявлень; педагогічний експеримент, що складався з трьох етапів - констатувального, формувального та контрольного, - з метою перевірки ефективності системи освітніх ситуацій; кількісна та якісна обробка результатів із використанням статистичного аналізу для визначення динаміки рівнів сформованості компетентності.

Методи узагальнення результатів: порівняльний аналіз даних констатувального і контрольного етапів; інтерпретація результатів з позицій сучасних наукових підходів до розвитку особистості дошкільника.

Наукова новизна дослідження. У межах проведеної роботи отримано нові результати, що розширюють теоретичні уявлення про процес формування емоційно-ціннісної компетентності дітей дошкільного віку. Уточнено зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність» як інтегрованого утворення, що поєднує емоційну чутливість, здатність до емпатії, морально-ціннісні орієнтації та навички

саморегуляції. Обґрунтовано та апробовано систему освітніх ситуацій, спрямовану на формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Визначено педагогічні умови ефективного використання освітніх ситуацій, серед яких: емоційно комфортне середовище, особистісно-зорієнтований підхід, застосування інтерактивних методів, поєднання різних форм взаємодії та співпраця з батьками. Виявлено позитивну динаміку рівнів сформованості емоційно-ціннісної компетентності у результаті впровадження системи освітніх ситуацій (зростання частки дітей із високим рівнем із 16,7 % до 41,7 %; відсутність низького рівня після експерименту).

Практична значущість дослідження. Результати дослідження мають вагомe практичне значення для системи дошкільної освіти, оскільки можуть бути використані у діяльності педагогів, методистів та батьків. Розроблено й апробовано систему освітніх ситуацій, яка може бути впроваджена в освітній процес закладів дошкільної освіти для розвитку емоційно-ціннісної сфери дітей. Матеріали дослідження можуть слугувати основою для планування виховної роботи, тематичних занять, консультацій для батьків, розроблення методичних рекомендацій. Запропоновано комплекс педагогічних умов і прийомів, що сприяють формуванню у дітей умінь розпізнавати, виражати та регулювати емоції, співпереживати, діяти згідно з моральними цінностями. Практичні рекомендації для вихователів і батьків, розроблені за підсумками дослідження, сприяють налагодженню єдності дій сім'ї й закладу освіти у формуванні морально зрілої, емпатійної, гармонійної особистості дошкільника.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, практичні висновки, результати дослідження проблеми формування педагогічної культури батьків вихованців закладів дошкільної освіти обговорювалися на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету

Херсонського державного університету та під час XII Міжнародної науково-практичної конференції «EUROPEAN CONGRESS OF SCIENTIFIC DISCOVERY» (10-12 листопада 2025, Мадрид, Іспанія) у доповіді **«Зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність» у наукових дослідженнях»**.

Кваліфікаційна робота має таку структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність»

Сучасна дошкільна освіта в Україні орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини, у центрі якого – формування її емоційно-ціннісної сфери. Саме емоційне благополуччя, здатність усвідомлювати, виражати та регулювати власні емоції, а також розуміти почуття інших людей є важливою передумовою соціалізації та становлення емоційно зрілої особистості. Відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти [1], питання розвитку емоційного інтелекту, емоційної культури та компетентності набувають особливої значущості в контексті формування базових компетентностей дитини.

Клевака Л., Гришко О. та Заїка В. зазначають, що у Базовому компоненті дошкільної освіти, особливу увагу надано питанню захисту і зміцненню емоційного благополуччя дітей та розвитку у них [12]:

- естетичних почуттів;
- емоційно-моральної чуйності;
- доброї волі;
- розуміння і співпереживання почуттів інших людей.

У дослідженні Шепеленко К. зазначено, що формування базових компетентностей дошкільників відбувається через діяльність в процесі емоційно-ціннісного розвитку [30, с. 4]. Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти [1], на який посиляється авторка, державний стандарт вказує на проживання дошкільником емоцій в процесі формування основних компетентностей, що тісно пов'язано з формуванням відповідних цінностей.

На думку Шульги Т., проблематика досліджень емоційної культури

свідчить про приналежність її до широкого кола обговорюваних питань, які розпочинаються та ґрунтуються на вивченні емоцій, емоційної сфери та емоційного розвитку особистості [31, с. 42].

Авторкою досліджено генезу становлення проблематики від феномену «культура емоцій» через термін «емоційний інтелект» до поняття «емоційної компетентності». Результатом аналізу визначених явищ, є висновок, який зробила Шульга Т., щодо «спільних ознак емоційного інтелекту та емоційної компетентності відносяться: 1) усвідомлення та вміння управляти своїми емоціями та почуттями; 2) усвідомлення емоцій та почуттів інших; 3) уміння корегувати свою поведінку відповідно до емоційного стану інших» [31, с. 42-45].

У процесі виховання особливо важливо зберегти цілісність образного сприймання світу дитини, як зазначає у своєму дослідженні Олійник О. [19, с. 268]. На її думку, у дошкільника слід формувати образи, які поєднують: емоційне сприймання, смислове наповнення об'єктів пізнання, оцінно-ціннісне ставлення до предмета чи явища навколишнього світу.

Тому вважаємо, що доцільно розглянути зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність» в контексті аналізу феноменів: «емоційна культура», «емоційний інтелект», «емоційної компетентності».

Дорошенко Т. та Сіліна Л. дають таке визначення: «Емоційна культура розуміється як цілісне динамічне особистісне утворення, що має власну структуру, й представлене системою знань про розвиток емоцій, умінь і способів аналізу емоцій, управління ними, спрямованих на адекватність реагування, що сприяє вербалізації емоцій людини, її емоційної відкритості, емоційної емпатії та надання емоційної підтримки оточуючим за необхідності» [10, с. 11]. Подібної думки додержуються й Сідько О. та Бобро Л. та наголошують, на тому, що: «Емоційна культура передбачає наявність знань і вмінь, пов'язаних з регулюванням емоційної сфери особистості, які необхідні для успішної комунікації, соціалізації,

освоєння професії, участі в діалозі культур та ін.» [23, с. 191]. Автори зазначають, що емоційна культура тісно пов'язана з поняттям «емоційний інтелект».

На думку Клеваки Л., Гришко О. та Заїки В., на тлі трансформацій дошкільної освіти, особливо значуща та актуальна постає проблема розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Автори надають таке тлумачення цього феномену: «Емоційний інтелект дитини дошкільного віку – інтегральна здатність орієнтуватися, розрізняти, виражати емоції, готовність орієнтуватися на іншого, враховувати його емоційний стан у міжособистісній взаємодії, власних діях» [12]. У дошкільному віці, як зазначають автори:

- розширюється та збагачується емоційний досвід дитини;
- формується емоційне ставлення (до себе, інших людей та навколишньої дійсності), що відображається в особливостях емоційної поведінки дитини у процесі соціальної взаємодії та спілкування з іншими дітьми й дорослими.

За визначенням Сідько О. та Бобро Л.: «Емоційний інтелект – це насамперед засіб рефлексії емоційної сфери; проникаючи у внутрішній світ, людина усвідомлює свої проблеми, індикатором яких є емоції» [23, с. 193].

Емоційний інтелект, Борисенко К. визначається, як здатність особистості усвідомлювати свої почуття та емоції, виявляти їх, управляти ними, а також розпізнавати й контролювати емоції інших людей [5].

Поліщук Є. та Матвієнко С. у своєму дослідженні зазначають, що О. Дурманенко розглядає сукупність пізнавального, ціннісного, емоційного, оцінного та поведінкового компонентів, в контексті соціальної компетентності [11, с. 55; 21, с. 327]. На думку науковців, це явище є багатоаспектним та його формування можливе за умови комплексного розвитку емоційної, соціально-когнітивної, морально-ціннісної, комунікативної сфер.

Уточнення понять «емоційна культура» та «емоційний інтелект» надає можливість виокремити компетентнісну складову, о потребує вивчення поняття «емоційної компетентності».

Емоційна компетентність, визначається Sophie Brasseur, Jacques Gre'goire, Romain Bourdu, Moïra Mikolajczak, як сукупність навичок, знань та ставлень, необхідних для розуміння, вираження та належного регулювання емоцій, як у себе, так і у взаємодії з іншими. Ключові компоненти включають емоційну усвідомленість, регулювання емоцій, емоційну автономію, соціальну компетентність та компетенції для життя та благополуччя [37, с. 1-8].

Denham S. пропонує ряд показників соціально-емоційної компетентності дітей дошкільного віку й у своєму дослідженні використовує кілька ключових конструктів теорії емоційної та соціальної компетентності, зокрема поведінка [35, с. 57-89]:

- емоційне вираження;
- регулювання емоцій;
- знання емоцій;
- вирішення соціальних проблем;
- позитивна та негативна соціальна поведінка [35, с. 57-89].

Авторка зазначає, що у дошкільному віці ці навички є основою для позитивних стосунків, психічного здоров'я та академічного успіху.

Під емоційно-ціннісним розвитком, Вашуленко О. розкриває - цілеспрямоване формування в дітей системи значущих для особистості і суспільства ціннісних орієнтацій, розвиток їхньої емоційно-почуттєвої сфери [6, с. 14]. З огляду на це, проблема розвитку емоційної і почуттєвої сфери дитини, умінь висловлювати оцінні судження, своє ставлення до себе, інших, світу, умінь правильно оцінювати свої вчинки та вчинки інших, прищеплення загальнолюдських і національних цінностей є досить актуальною.

Під цінністю, Вашуленко О., розуміє позитивну чи негативну

значущість об'єктів довкілля для людини, класу, групи, суспільства в цілому, що визначається їх залученням у сферу людської діяльності, інтересів, потреб, соціальних відносин, а критерії і способи цієї значущості виражаються в моральних принципах, нормах, ідеалах, установках, цілях [6, с. 14].

Емоційно-ціннісна компетентність, яку часто називають емоційною або соціально-емоційною компетентністю, стосується здатності розпізнавати, розуміти, виражати та регулювати емоції, а також діяти відповідно до особистих та соціальних цінностей. Оцінювання цієї компетентності, особливо у дітей дошкільного віку, має вирішальне значення для підтримки їхнього благополуччя та навчання в школі.

Емоційно-ціннісний розвиток дошкільників є провідним напрямом сучасної педагогіки, адже забезпечує становлення у дітей системи моральних орієнтирів, гуманістичних цінностей та здатності до емпатії.

Емоційна культура розглядається як інтегральне особистісне утворення, що охоплює знання про емоції, уміння їх аналізувати, регулювати та адекватно проявляти у взаємодії з іншими людьми. Емоційний інтелект визначається як здатність особистості усвідомлювати, розуміти, виражати та контролювати емоції, що є основою ефективної соціальної взаємодії. Емоційна компетентність включає систему знань, навичок і ставлень, які забезпечують конструктивне використання емоцій у повсякденному житті та спілкуванні. Отже, емоційно-ціннісна компетентність інтегрує всі попередні поняття і характеризує готовність дитини діяти відповідно до власних і соціальних цінностей, усвідомлюючи емоційні стани – свої та інших людей.

Формування емоційно-ціннісної компетентності можливе лише за умови створення емоційно безпечного освітнього середовища, де педагог виступає посередником між емоційним досвідом дитини та соціальними нормами поведінки. Відтак, розвиток емоційної сфери в дошкільному віці

є ключовою передумовою становлення особистості, її соціальної адаптації та духовно-морального зростання.

1.2. Засоби формування емоційно-ціннісної компетентності в дитини дошкільного віку

Проблема розвитку емоційно-ціннісної сфери дітей дошкільного віку залишається однією з ключових у сучасній педагогічній теорії та практиці. Сучасні дослідники підкреслюють, що формування емоційного інтелекту, емоційної культури та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу потребує цілеспрямованого педагогічного впливу та системної роботи вихователя. Зокрема, важливим аспектом є добір методів і засобів, які сприяють усвідомленню дітьми власних почуттів, розвитку емпатії, формуванню гуманних цінностей і навичок регулювання емоцій.

У дослідженні Бєленької Г. та Гапченко В. формування емоційно-ціннісного ставлення до природи розглядається через ознайомлення дитини з творами художньої літератури [3, с. 7-8]. Автори зазначають, що література є дієвим засобом впливу на емоційну сферу дитини.

У дослідженні Шепеленко К. визначено такі засоби реалізації емоційно-ціннісного розвитку дитини дошкільного віку в освітній діяльності: сюжетно-рольові ігри, художньо-продуктивна діяльність, спостереження, дидактичні ігри та вправи [30, с. 14].

Сюжетно-рольова гра, на думку Ярошук Н. та Козігора М., дає дитині можливість прожити певні події, емоції, труднощі через рольову ідентифікацію. Ці навички є основою для розвитку емоційної компетентності, адже через гру дитина опановує соціальні ролі, розвиває емпатію, вчиться вирішувати конфлікти, домовлятися, підтримувати інших [32, с. 142]. Авторами зазначено, що вихователям рекомендовано цілеспрямовано використовувати ресурси платформа НУМО [20], яка

створена за ініціативи Міністерства освіти і науки України спільно з ЮНІСЕФ та ГО «Смарт освіта», де розміщено – ігрові завдання, казкові історії, інтерактивні вправи та анімаційні відео, – що спрямовані на розвиток емоційного інтелекту дітей.

Приклад практичного використання можливостей платформи, що наведені у дослідженні Ярошук Н. та Козігора М. - гра «Надуй кульку» (з розділу про емоції), гра «Кубик Емоцій» (з розділу Ресурсна скриня - матеріали для роботи з емоціями) [32, с. 143].

Стопчак Н. вказує на те, що виховання емоційної культури у дітей старшого дошкільного віку можливе засобами образотворчого мистецтва та художньо-дидактичної гри, цікаві заняття, творчі проєктні завдання [24, с. 14-21; 25, с. 4].

Одним з найбільш ефективних способів розвитку емоційного інтелекту, як зазначають Волік Н., Рубан А. та Давидової М. є інтерактивні методики, серед яких виділяються: ігрові підходи, рольові вправи, казкотерапія, арт-терапія [7, с. 7; 22, с. 195]. На думку авторів, такі методики надають дітям можливість не лише познайомитися з різними емоціями, але й на практиці опановувати способи управління ними.

На формування емоційного інтелекту дітей дошкільного віку, на думку Борисенко К. та Волік Н., значний вплив має вихователь, який здійснює безпосереднє спілкування та організацію освітнього процесу [5; 8, с.164]:

- допомагає дітям виявляти, розпізнавати та називати емоції;
- організовує навчання дітей управлінню своїми емоціями та розумінню почуттів інших осіб та ефективній взаємодії з ними.

Тому, як вказують Борисенко К. та Волік Н., для ефективної реалізації роботи з розвитку емоційного інтелекту в дітей, вихователі повинні використовувати різноманітні методи: практичні вправи, рольові ігри, колективну діяльність.

У своєму дослідженні Борисенко К. пропонує такі техніки для

розвитку емоційного інтелекту дитини [5]:

1. Емоційне рефлексування з такими методами:

- ведення щоденників емоцій для дітей дошкільного віку у форматі малюнків з позначенням настрою кольорами або смайликами;
- проведення «кола настрою», яке дозволяє організовувати ранкові зустрічі, на яких діти можуть ділитись своїм емоційним станом через короткі фрази або картинки;
- колективні практик самовираження, таких як групові обговорення або коло довіри, вправа «Ланцюжок компліментів» [5];
- метод емоційних карт, який передбачає серію малюнків емоцій та розробку візуалізацій емоційних реакцій у різних ситуаціях;
- метод розвитку рефлексивного мислення («Емоційні пазли», «Дерево рішень»);
- метод «Шкала емоцій»;
- метод «Емоційного прогнозування» [5].

2. Ігрові техніки, або методики «Емоційне дзеркало», «Емоційний компас».

3. Рольових ігор або, ігри що відображають актуальні життєві ситуації («Що робити, якщо хтось засумував?», «Як підтримати свого друга/подругу?», Вгадай емоцію» тощо) та сюжетно-рольових ігор («Як діяти в ситуації?», «Як допомогти другу?» [5].

4. Метод моделювання соціальних ситуацій (інсценізації на теми співчуття, дружби, допомоги чи підтримки) - «Емоційний театр», «Музична імпровізація настрою».

5. Дискусії, аналіз емоційних ситуацій, що дозволяє дітям розрізняти свої емоції, пояснювати їх та шукати способи управління ними - запитання «Що я відчуваю та чому?», «Як можна було вчинити інакше?», аналіз ігрових ситуацій на предмет «Що відчуває персонаж?», «Чому він так вчинив?», «Які наслідки цього вчинку?» [5].

6. Казкотерапія - передбачає читання вихователем терапевтичних

історій із подальшим обговоренням з дітьми героїв та їхніх емоцій.

5. Створення казок - педагог розпочинає історію, а діти її доповнюють, використовуючи власні емоційні переживання, результатом роботи може бути - виготовлення книжки емоцій [5].

6. Казковий аналіз.

7. Метод сенсорної регуляції, що сприяють самозаспокоєнню дитини:

- арома-терапія;
 - тактильні ігри (ігри з піском, кінетичним піском, тістом);
 - дихальні практики («Надуй кульку», «Квітка-свічка», техніка «4-4-4»);
 - арт-терапія (малювання піском, створення мандал, використання пальчикових фарб);
 - кольоро-терапію (використання кольорів для вираження емоцій)
- [5; 12, с.20],

У своєму дослідженні Борисенко К. здійснила ґрунтовний аналіз технік, інструментів та методів формування емоційного інтелекту дошкільника у контексті емоційно-зорієнтованого, соціально-емоційного та когнітивно-емоційного підходів, що реалізуються в контексті сучасної дошкільної освіти.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до світу в дошкільному віці відбувається переважно через естетичне та емоційне сприймання навколишнього середовища, зокрема - через художню літературу, яка виступає дієвим засобом впливу на почуття й моральні орієнтири дитини.

Отже, освітня діяльність закладу дошкільної освіти має спиратися на інтеграцію різних форм активності: сюжетно-рольових ігор, художньо-продуктивної діяльності, дидактичних ігор, спостережень та вправ, які сприяють емоційному самовираженню та соціальній взаємодії дітей. Ігрові методи (зокрема рольові, інтерактивні, казкові, арт-терапевтичні) створюють природне середовище для проживання та осмислення емоцій,

що формує у дітей здатність до емпатії, толерантності та моральної саморегуляції. Практичні методики, є ефективним інструментарієм для розвитку емоційного інтелекту дошкільників: емоційне рефлексування, «коло настрою», емоційні карти, рольові ігри, казкотерапія, арт-терапія, метод сенсорної регуляції, дихальні техніки, кольоротерапія тощо.

Роль вихователя полягає не лише в організації педагогічного процесу, але й у моделюванні ситуацій, що сприяють емоційній рефлексії дитини, розвитку навичок розпізнавання, вираження та контролю емоцій.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ОСВІТНЬОЇ СИТУАЦІЇ

2.1. Методика визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку

Формування емоційно-ціннісної компетентності в дітей старшого дошкільного віку є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи емоційного інтелекту, моральних орієнтирів і ціннісного ставлення до себе та навколишнього світу. Дошкільний вік - це період інтенсивного розвитку емоційної сфери, коли дитина вчиться розуміти власні почуття, виявляти емпатію, співпереживати іншим, формує уявлення про добро, справедливість і взаємопідтримку.

З огляду на це, формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку потребує чіткого визначення послідовності етапів педагогічного впливу, що дозволяє оцінити ефективність розроблених методик і технологій.

Формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку передбачає реалізацію таких етапів експериментального дослідження:

1. Констатувальний етап - визначення початкового рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

2. Формувальний етап - використання освітньої ситуації як засобу формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

3. Контрольний етап - визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку після організації систематичної роботи з використанням освітніх ситуацій.

Проблема розвитку та діагностики емоційно-ціннісної компетентності дітей викликає значний науковий інтерес у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Сучасні науковці наголошують на необхідності комплексного підходу, який поєднує педагогічні, психологічні й соціально-культурні аспекти становлення емоційної сфери дитини. У цьому контексті особливого значення набуває створення освітнього середовища, що сприяє прояву емоцій, їх усвідомленню та розвитку морально-ціннісних орієнтацій.

На думку Denham S. A., Ferrier D. E., Howarth G. Z., Herndon K. J., & Bassett H. H., потрібно враховувати важливість розвитку сильних сторін особистості [34]. Тому, автори наголошують на необхідності оцінки емоційної компетентності для того, щоб допомогти вихователям у дошкільному віці сфокусувати індивідуальну траєкторію розвитку окремої дитини чи групи дітей.

Після масштабного огляду досліджень Біскерра з проблеми емоційної освіти, Bartroli M., Angulo-Brunet A., Bosque-Prous M., Clotas C. та Espelt A. визначили, що емоційна компетентність включає п'ять компонентів [33]:

1. Емоційна обізнаність - здатність розуміти власні почуття та емоції інших, а також їх причини;
2. Емоційна регуляція - уміння керувати неприємними емоціями й посилювати приємні;
3. Емоційна автономія - здатність до самоповаги, самомотивації та позитивного ставлення до життя попри труднощі;
4. Соціальна компетентність - уміння встановлювати й підтримувати позитивні стосунки з іншими;
5. Життєві навички - здатність ефективно розв'язувати проблеми.

На думку дослідників Bartroli M., Angulo-Brunet A., Bosque-Prous M., Clotas C. та Espelt A., модель Біскерра включає навичку розв'язання проблем як центральну й полегшує розуміння емоційної компетентності, яку він визначає як «сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, необхідних для розуміння, вираження та адекватного регулювання емоційних явищ» [33]. Як висновок з аналізу численних досліджень, авторами зазначено, що, не існує тесту, який би оцінював усі п'ять компетентностей одночасно і водночас був би простим і швидким у застосуванні. Це особливо важливо з позиції, коли потрібно оцінити велику кількість дітей для розробки масштабних програм формування емоційно-ціннісної компетентності.

Так, Bartroli M., Angulo-Brunet A., Bosque-Prous M., Clotas C. та Espelt A. пропонують, створений авторським колективом «Опитувальник оцінки емоційної компетентності (ЕСАQ)», який заповнюють педагоги для оцінки емоційної компетентності дітей віком 3–5 років за всіма п'ятьма компонентами.

На думку Волік Н., сформованість емоційного інтелекту дитини дошкільного віку може бути визначена згідно з двома теоретичними моделями:

1. Перша модель – модель здібностей, що передбачає таку характеристику: «емоційний інтелект – це здатність розуміти власні емоції та емоції інших людей, а також керувати своїм емоційним станом та поведінкою» [9, с. 139]. Цій моделі відповідають методики, побудовані за зразком тестів.

2. Друга – так звана змішана модель, за якою «емоційний інтелект визначається, як сукупність певних розумових здібностей та особистісних рис людини» [9, с. 139]. Основною діагностичною методикою виступає опитування: тест Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту, опитувальник Емін С. Люсіна, тест емоційної компетентності І. Юсупова та Г. Юсупової, методика EQ-I Р. Бар-Она, методика «Емоційне

самоусвідомлення» О. Власової та М. Березюк, МДЕІ (Л. Вихрушева, В. Гризодуб, А. Садокова).

Проте труднощі діагностики рівня розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку, як зазначає Волік Н., полягають в тому, що вони володіють невеликим словниковим запасом, не можуть чітко сформулювати та описати свій емоційний стан [9, с. 139].

Priego-Ojeda M., López-Cassà È., Pérez-Escoda N., & Filella-Guiu G. пропонують опитувальник, ця анкета має 4-факторну модель з 28 пунктів, що включає емоційні компетенції [36]:

- емоційного усвідомлення;
- регуляції емоцій;
- емоційної автономії;
- соціальної компетентності;
- фактор вищого порядку для вимірювання загальної емоційної компетентності.

З висновків авторів [36], опитувальник EDEPES-28 дає задовільні результати, що свідчить про надійність та критеріальну валідність, показавши значний зв'язок з тривожністю та академічною успішністю.

Зазначені опитувальники передбачають використання допоміжних методів дослідження рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку, а саме включення прямого спостереження, звіти педагога та батьків, структуровані завдання з використанням таких інструментів, як EDEPES-28 (для дітей віком 5–8 років).

Проаналізувавши погляди науковців на діагностичний інструментарій з визначення рівня сформованості емоційного інтелекту, емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку та сучасні підходи розвитку та формування емоційного інтелекту, емоційної компетентності та емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку (К. Борисенко, С. Денем, О. Вашуленко, Л. Клевака, О.

Гришко, В. Заїка та ін.) і вимог Базового компоненту дошкільної освіти України, було розроблено систему завдань (методичних прийомів). Ці завдання можна використовувати для спостереження, індивідуальної чи групової діагностики.

У *додатку А* представлено узагальнену таблицю «Діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку»

Завдання 1. Визначення емоційної обізнаності (розпізнавання емоцій).

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина розпізнавати, називати та пояснювати емоції.

Матеріали: картки з зображеннями облич із різними емоціями (радість, смуток, страх, гнів, подив, сором, гордість) (*Додаток Б*).

Хід завдання: Вихователь показує дитині картки та запитує: «Як відчувається ця людина?», «Що могло трапитися, що вона так себе відчуває?», «Коли ти так відчуваєшся?».

Критерії оцінювання:

-високий рівень – правильно називає ≥ 5 емоцій, пояснює причину, співвідносить з власним досвідом;

-середній рівень – розпізнає 3–4 емоції, частково пояснює;

-низький рівень – плутає емоції, не розуміє причин їх виникнення.

Завдання 2. «Коло настрою» (емоційне самовираження).

Мета: виявити здатність дитини усвідомлювати й виражати власний емоційний стан.

Матеріали: плакат «Коло настрою» (смайлики, кольори, піктограми).

Хід завдання: На початку або наприкінці заняття вихователь пропонує: «Обери, який сьогодні у тебе настрій. Чому саме такий?»

Критерії:

-високий рівень – дитина усвідомлює свій емоційний стан, пояснює причину;

-середній – називає стан, але не може пояснити причину;

-низький – не може визначити емоцію або реагує випадково.

Завдання 3. «Емоційне дзеркало».

Мета: оцінити здатність розпізнавати емоції інших та проявляти емпатію.

Хід: Вихователь зображує певну емоцію, діти її наслідують і говорять, коли так буває. Потім вихователь розповідає коротку історію («Петрик розбив улюблену іграшку...») і запитує: «Що він зараз відчуває?», «Як можна йому допомогти?».

Критерії:

-високий рівень – правильно визначає емоцію, пропонує адекватну реакцію (підтримку);

-середній – розпізнає емоцію, але не завжди співпереживає;

-низький – не розуміє емоцій інших або реагує байдужно.

Завдання 4. «Казка про емоції» (казкотерапевтична діагностика).

Мета: виявити ціннісні орієнтації та розуміння моральних емоцій (співчуття, доброти, справедливості).

Хід: Вихователь читає коротку казку, наприклад: «Як Сонечко шукало друзів» або «Як Лисичка навчилася не ображати» (*Додаток В*), після чого запитує: «Хто у казці був добрим, а хто – ні?», «Як ти вчинив би на місці героя?», «Що головне у цій історії?».

Критерії:

-високий рівень – розуміє моральний зміст, оцінює вчинки, пропонує етичні рішення;

-середній – дає часткову оцінку;

-низький – не розрізняє добро/зло, не розуміє емоцій персонажів.

Завдання 5. «Емоційний кубик».

Мета: оцінити вміння застосовувати емоційно-ціннісні знання у спілкуванні.

Матеріали: кубик із малюнками емоцій або короткими ситуаціями.

Хід: Дитина кидає кубик і розіграє сценку відповідно до випадкової емоції або ситуації («Друг засмутився», «Ти розсердився», «Хтось тебе образив»).

Критерії:

-високий рівень – демонструє емоційно адекватну поведінку;

-середній – частково справляється;

-низький – не розуміє або реагує неадекватно.

Завдання 6. «Дерево добрих справ».

Мета: визначити сформованість морально-ціннісних орієнтацій.

Хід: На плакаті намальоване дерево. Вихователь пропонує дітям прикріпити «листочки добрих справ» (малюнки або стікери з прикладами хороших вчинків).

Діти пояснюють: «Яку добру справу ти зробив?», «Як ти почувався після цього?».

Критерії:

-високий рівень – усвідомлює значення власних вчинків, співвідносить їх із моральними нормами;

-середній – називає дії, але без глибокого розуміння цінності;

-низький – не може визначити приклади доброї поведінки.

Орієнтовні рівні сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку:

Високий рівень: дитина усвідомлює свої емоції, розуміє почуття інших, виявляє емпатію, здатна регулювати поведінку, оцінює вчинки з моральних позицій.

Середній рівень: частково усвідомлює емоції, може назвати основні, проявляє емпатію у знайомих ситуаціях, потребує допомоги дорослого.

Низький рівень: має труднощі в розпізнаванні та вираженні емоцій, не розуміє їх причин, реагує імпульсивно, не виявляє морально-ціннісного ставлення.

Експериментальне дослідження з визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини відбувалося на базі Херсонського закладу дошкільної освіти №33 імені Фрідріха Фребеля Херсонської міської ради у групах дітей старшого дошкільного віку в кількості 12 осіб. Дослідження проводитиметься з однією групою, так як ЗДО працює у дистанційному форматі й можливість налагодити довірливе і відкрите спілкування можливо під час проходження виробничої практики й не переобтяжуючи дітей додатковими зустрічами у Zoom форматі. Результати контактального та контрольного етапів дослідження будуть порівнюватися індивідуалізовано для дітей.

Для узагальнення результатів діагностування використовувалася система якісно-кількісного аналізу, що передбачає поетапне оцінювання виконання кожного завдання дитиною відповідно до визначених критеріїв і показників:

1. Алгоритм проведення діагностики.

Для кожної дитини проводиться індивідуальна або групова робота за шістьма завданнями, поданими у таблиці діагностичного інструментарію (*Додаток А*).

За результатами виконання кожного завдання дитині виставляється оцінка у балах:

3 бали – високий рівень прояву;

2 бали – середній рівень;

1 бал – низький рівень.

Після завершення всіх завдань підраховується загальна сума балів та визначається середній показник рівня емоційно-ціннісної компетентності.

2. Формула розрахунку узагальненого показника

$$P = \frac{\sum B}{N}$$

де: P – середній рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності; $\sum B$ – сума набраних балів за всі завдання; N – кількість виконаних завдань (у нашому випадку 6).

3. Критерії інтерпретації отриманих результатів представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Критерії інтерпретації отриманих результатів визначення
рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини
старшого дошкільного віку (у балах)**

Середній бал	Рівень сформованості	Характеристика
2,6 – 3,0	Високий	Дитина вільно розпізнає, називає та виражає емоції, розуміє почуття інших, демонструє морально-ціннісні орієнтації, здатна регулювати емоційні реакції.
1,6 – 2,5	Середній	Частково усвідомлює власні емоції, іноді плутає їх, виявляє емпатію у знайомих ситуаціях, потребує допомоги дорослого у регуляції поведінки.
1,0 – 1,5	Низький	Має труднощі у розпізнаванні та називанні емоцій, не розуміє їх причин, не виявляє співпереживання, реагує імпульсивно.

4. Діагностична карта дитини.

Для групи дітей було створено діагностичну карту, де фіксувалися результати за кожним завданням. Шаблон діагностичної карти подано у додатку Д.

Результати діагностичного дослідження початкового рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку першої групи подано у таблиці 2.2.

**Результати визначення початкового рівня сформованості
емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного
віку**

ПІБ дитини	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Завдання 5	Завдання 6	Сума балів	Середній бал	Рівень
Варвара А.	3	2	2	2	2	1	12	2	Середній
Єгор Д.	3	2	2	2	2	2	13	2,17	Середній
Валерія З.	2	2	2	3	2	2	13	2,17	Середній
Олександра К.	2	1	2	1	1	2	9	1,5	Низький
Марк К.	3	3	2	2	2	2	14	2,33	Середній
Сергій О.	3	2	2	2	2	1	12	2	Середній
Аріна П.	3	2	3	3	2	2	15	2,5	Середній
Максим П.	3	3	2	3	3	2	16	2,67	Високий
Марина С.	3	3	2	2	2	1	13	2,17	Середній
Юлія Т.	2	1	2	2	1	1	9	1,5	Низький
Анастасія Ш.	2	1	1	2	1	1	8	1,33	Низький
Артем Я.	3	3	2	3	3	2	16	2,67	Високий
Середній показник по завданню	2,7	2,1	2	2,3	1,9	1,6	13	2,08	Середній

Отримані результати експериментального дослідження дозволили визначити рівні сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку - високий, середній та низький, що відображають різний ступінь розвитку емоційної сфери, морально-ціннісних орієнтацій та здатності до емоційної саморегуляції.

На високому рівні перебувають діти 2 дитини (Максим П., Артем Я.), які демонструють цілісне розуміння емоційного світу - вони здатні розпізнавати та називати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей, виявляють емпатію та співпереживання у різних життєвих ситуаціях. Такі діти характеризуються сформованим морально-ціннісним ставленням до оточення, виявляють чуйність, турботу, готовність допомогти іншим. Їхня поведінка є емоційно врівноваженою, дії -

усвідомленими та соціально прийнятними. Вони здатні регулювати власні емоційні реакції відповідно до норм і правил спілкування в дитячому колективі.

Середній рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності характеризується частковим усвідомленням власних емоцій та епізодичним проявом емпатії - переважно у знайомих або типових ситуаціях – 7 дітей групи (Варвара А., Єгор Д., Валерія З., Марк К., Сергій О., Аріна П., Марина С.): такі діти розуміють емоційні стани інших, проте потребують підтримки дорослого у процесі емоційного саморегулювання. Їхні реакції часто залежать від зовнішніх умов і емоційного фону спілкування. Морально-ціннісні орієнтири лише формуються, тому іноді діти потребують пояснення значення певних вчинків і допомоги у виборі адекватної поведінки.

На низькому рівні перебувають 3 дитини групи (Олександра К., Юлія Т., Анастасія Ш.), які мають труднощі у розпізнаванні, вираженні та називанні емоцій. Їхня емоційна сфера відзначається нестійкістю та імпульсивністю реакцій. Такі діти часто не розуміють морального змісту власних і чужих учинків, не завжди здатні співвіднести свої дії з емоційним станом інших людей. У поведінці переважають ситуативні реакції, що не піддаються свідомому контролю. Спостерігається недостатній розвиток умінь емоційного самоконтролю, низький рівень емпатійних проявів і слабо виражена ціннісна спрямованість.

Загалом, проведене дослідження показало, що більшість дітей демонструють середній рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності, що свідчить про наявність позитивних передумов для її подальшого розвитку. Водночас виявлено певну частку дітей з низьким рівнем, що зумовлює необхідність систематичної педагогічної роботи, спрямованої на розвиток емоційної обізнаності, емпатії, навичок саморегуляції та морально-ціннісних орієнтацій.

5. Аналіз отриманих даних.

Отримані результати констатувального етапу експерименту узагальнено і представлено у зведеній таблиці 2.3 по двом групам дітей, де підраховано кількість дітей із високим, середнім і низьким рівнем сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

Таблиця 2.3.

Узагальнені результати визначення початкового рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку (констатувальний етап експерименту)

Рівні	К-ть дітей	%
Високий	2	16,7
Середній	7	58,3
Низький	3	25
Всього	12	100

За результатами констатувального етапу дослідження, який мав на меті визначити вихідний рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку, було обстежено 12 дітей експериментальної групи. Отримані результати розподілилися таким чином: високий рівень мають 2 дитини (16,7 %), середній рівень – 7 дітей (58,3 %), низький рівень – 3 дитини (25 %).

Додатково можна проводити опитування батьків у вигляді анкетування запропонованого Волік Н. [Волік Наталія. Практичні аспекти, с. 143], спрямованого на виявлення особливостей сформованості в дитини ідентифікації емоцій та ставлення батьків до емоційно-ціннісного виховання дитини удома. Зміст анкети представлено у *додатку Ж*.

Отже, результати констатувального етапу підтверджують, що більшість дітей мають середній рівень розвитку емоційно-ціннісної компетентності, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого

цілеспрямованого формування цього утворення. Наявність дітей із низьким рівнем розвитку підкреслює потребу у системній роботі педагогів із розвитку емоційної сфери, емпатії, навичок саморегуляції та морально-ціннісних орієнтацій у процесі організації освітніх ситуацій.

2.2. Система використання освітньої ситуації як засобу формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку

Результати констатувального етапу стали підґрунтям для визначення педагогічних умов і засобів формування емоційно-ціннісної компетентності на наступних етапах експерименту. Виявлені труднощі в дітей із низьким рівнем розвитку емоційно-ціннісної компетентності свідчать про недостатню сформованість емоційного словника, невміння адекватно виражати почуття та розуміти моральний зміст поведінки. Це зумовлює потребу у впровадженні цілеспрямованих педагогічних заходів, що сприятимуть розвитку емоційної чутливості, моральної рефлексії та позитивного ціннісного ставлення до себе й інших.

Відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти України, формування емоційно-ціннісної компетентності передбачає системну, цілеспрямовану діяльність педагогів, спрямовану на забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини. Емоційно-ціннісна компетентність - це важлива складова становлення особистості дитини старшого дошкільного віку, адже саме в цьому віці формується емоційна чутливість, моральні уявлення, здатність до емпатії та ціннісного вибору. Такий процес реалізується через спеціально спроектовані освітні ситуації, інтегровану ігрову діяльність, спілкування, спостереження та творчі завдання, що дають змогу дитині не лише пізнавати світ, а й переживати його емоційно.

Серед проаналізованих у п.п. 1.2. засобів формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку, науковцями виділено такі, як: художня література, художньо-продуктивна діяльність, сюжетно-рольові ігри, ігрові завдання, казкові історії, інтерактивні вправи, анімаційні відео, образотворче мистецтво, художньо-дидактична гра, цікаві заняття, творчі проєктні завдання, інтерактивні методики (ігрові підходи, рольові вправи, казкотерапія, арт-терапія), практичні вправи, рольові ігри, колективна діяльність, елементи сенсорної регуляції. Проте, не знайшов своєї, у вирішенні визначеної проблеми такий засіб, як освітня ситуація. Розглянемо зміст цього поняття, для уточнення змістової складової та освітньої цінності для роботи з дітьми дошкільного віку, як у закладі дошкільної освіти, так і вдома.

Визначення яке надають Кривошея Т., Власюк А. та Жучкова А., таким чином трактують зміст поняття «освітня ситуація»: «це ситуація освітнього напруження, що виникає спонтанно або спеціально організована вихователем і потребує вирішення у спільній діяльності всіх її учасників» [15, с. 407].

У дослідженні Козак Л. подано погляди Крутій К., яка розглядає освітню ситуацію як «ситуацію розумового напруження, що виникає спонтанно або спеціально організується вихователем, і розв'язання якої передбачає спільну діяльність усіх її учасників. Її мета полягає у створенні разом із дітьми певного освітнього продукту (результату)» [13, с.51; 17, с.7]. Такі результати можуть бути як матеріальними (малюнок, саморобка, колаж), так і нематеріальними (ідея, ставлення, переживання) [13, с.51].

Крутій К. та Стеценко І. які надають визначення: «Освітня ситуація - це ситуація освітньої напруги, що виникає спонтанно або організована вихователем, яка потребує свого вирішення шляхом спільної діяльності всіх її учасників. Її метою є створення дітьми старшого дошкільного віку

освітнього результату (ідей, проблем, версій, схем, дослідів, дискурсу) в ході спеціально організованої діяльності» [16].

Зазначене визначення знайшло своє відображення у консультації до виховатерів Бибко О. [4] та у консультації Методичного відділу Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 33 «Маринка» комбінованого типу, які також запропонували класифікацію освітніх ситуацій, які можна використовувати з дітьми будь-якого віку: «дослідницькі-пошукові – в ході опрацювання яких ставляться проблеми, висуваються та перевіряються гіпотези щодо засобів і способів їхнього вирішення; комунікативно-діалогові (дискусійні) – у ході яких генеруються ідеї, що стосуються вирішення поставленої проблеми; їх обґрунтовують, висловлюють та зіставляють різні погляди, здійснюється рефлексія; ігрові, які моделюють у предметно-змістовному (імітаційно-ігровому) і соціально-психологічному (рольовому) планах, у ході роботи над якими отримані уявлення творчо переносяться в нові умови» [14].

Класифікація педагогічних ситуацій запропонована на освітній платформі «Видавнича група Основа» [26]: «-за місцем виникнення й перебігу (на уроці, поза уроком, на вулиці, удома, у гуртожитку, у майстерні та ін.); -за ступенем проєктивності (навмисно створені, природні, стихійні, спроектовані); -за ступенем оригінальності (стандартні, нестандартні, оригінальні); -за ступенем керованості (жорстко задані, некеровані, керовані); -за учасниками («учень - учень», «учитель - учитель», «учень - учитель» та ін.); -за закладеними протиріччями (конфліктні, безконфліктні, критичні); -за змістом (навчальні, тобто створюються з метою навчання: проблемні, політехнічні, виробничо-технічні); -за характером (дисциплінарні, міждисциплінарні, загальнонаукові)» [26]. Автори статті зазначають, що більшість ситуацій має комунікабельний характер (ситуації спілкування).

Як зазначає Балєва А., навчальні ситуації як елемент педагогічної діяльності добре відомі педагогам і достатньо поширені (наприклад, ситуації успіху, ролеві взаємодії, ситуації вибору тощо) [2].

На думку Зайцевої Л. розв'язання навчальної ситуації – це процес співпраці педагога й дітей [18, с.100]. На думку авторки, стосунки вихователя і вихованця мають будуватися як стосунки рівного з рівним, під час яких педагог не повинен приймати рішення за вихованця і примушувати його до чогось, не поцікавившись спочатку його думкою, не дізнавшись про його міркування.

Так, як на думку авторів платформи «Видавнича група Основа» - «Педагогічна ситуація - складова частина педагогічного процесу, педагогічна реалія, через яку інженер-педагог управляє педагогічним процесом і педагогічною системою» [26], можна вважати, що вихователь виступає у ролі тьютора – педагога, який професійно супроводжує індивідуальну освітню програму дитини чи дорослого [28, с.51].

Педагог-тьютор, який як зазначено у дослідженні Цюпак І., здійснює супровід (спів-дію, спів-участь, спів-праця), який буде ефективним й потрібним тоді, коли здійснюється ненав'язливо й делікатно, вчасно й грамотно, адресно й дозовано, повсякденно й негайно [29, с. 19], що як раз реалізується у освітніх ситуаціях.

Нижче подано приклад системи освітніх ситуацій, спрямованої на формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Метою формувального етапу експерименту було перевірити ефективність системи використання освітніх ситуацій, спрямованих на формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

На цьому етапі здійснювалось цілеспрямоване педагогічна взаємодія з дітьми експериментальної групи шляхом упровадження

комплексу освітніх ситуацій, розроблених відповідно до вікових можливостей, інтересів та емоційних потреб старших дошкільників.

Завдання формувального етапу:

1. Забезпечити педагогічні умови, сприятливі для розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини.
2. Реалізувати систему освітніх ситуацій, які сприяють усвідомленню власних емоцій, розвитку емпатії, формуванню моральних уявлень та позитивного ціннісного ставлення до себе, інших людей і навколишнього світу.
3. Виявити динаміку рівнів сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей після проведення педагогічного впливу.

Визначено педагогічні умови, за яких реалізації системибуде ефективною:

- створення емоційно комфортного середовища у групі;
- використання особистісно-зорієнтованого підходу до кожної дитини;
- застосування інтерактивних ігрових методів;
- поєднання індивідуальних, парних та групових форм роботи;
- співпраця з батьками щодо підтримки емоційно-ціннісного розвитку дітей.

Формувальний етап експерименту передбачав такі етапи:

1. Впровадження системи освітніх ситуацій у педагогічний процес експериментальної групи (1–2 рази на тиждень).
2. Застосування ігрових, арт-терапевтичних, інтерактивних методів (бесіди, сюжетно-рольові ігри, вправи на розвиток емпатії, творчі проєкти, спостереження за природою).
3. Активне залучення батьків до виховного процесу через домашні завдання, поради, родинні заходи («День добрих справ», «Родинне дерево»).

Упродовж формувального етапу у роботі з дітьми послідовно впроваджувалася система освітніх ситуацій, що включала сім тематичних блоків:

«Світ емоцій» – розвиток емоційної чутливості, уміння розпізнавати власні та чужі емоції.

«Добрі вчинки» – формування моральних уявлень, виховання чуйності й доброти.

«Я і друзі» – розвиток навичок соціальної взаємодії, толерантності, дружелюбності.

«У світі природи» – формування дбайливого ставлення до природи як моральної цінності.

«Моя родина – мій дім» – виховання любові, вдячності та почуття приналежності до сім'ї.

«Коли мені страшно або прикро» – формування навичок емоційної саморегуляції.

«Свято серця» – узагальнення набутого досвіду, формування позитивної самооцінки.

Кожна ситуація мала чітку емоційно-ціннісну спрямованість та передбачала різні види діяльності: ігрову, комунікативну, художньо-творчу, пізнавальну, емоційно-терапевтичну. Це забезпечувало цілісний розвиток емоційно-ціннісної компетентності дітей.

У результаті впровадження системи освітніх ситуацій передбачалося:

- підвищення рівня усвідомлення дітьми власних емоцій;
- розвиток емпатійних здібностей та позитивних міжособистісних відносин;
- формування уміння оцінювати власну поведінку та вчинки з позиції моральних норм;
- збагачення емоційного досвіду, здатність регулювати емоційні стани;

-зростання проявів доброти, турботи, відповідальності у взаємодії з оточенням.

У ході дослідження було впроваджено систему освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Мета системи: формування в дітей старшого дошкільного віку здатності усвідомлювати, розуміти та виражати власні емоції, співпереживати іншим, орієнтуватися в морально-ціннісних нормах та робити позитивний вибір у поведінці.

Систему освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку представлено у вигляді таблиці в *додатку К*.

Пропонуємо опис освітніх ситуацій.

1. Освітня ситуація «Світ емоцій»

Мета: навчити розпізнавати, називати й виражати базові емоції (радість, сум, страх, злість, здивування).

Хід: Гра «Дзеркало емоцій» (діти відображають мімікою емоції, показані вихователем).

Обговорення: «Коли ти радієш? Коли буваєш сумним?»

Малювання «Мій настрій сьогодні».

Цінності: щирість, самопізнання, відкритість.

2. Освітня ситуація «Добрі вчинки»

Мета: формування уявлень про морально правильну поведінку, розвиток емпатії.

Хід: Інсценізація казки «Рукавичка доброти» (про те, як тварини допомагали одна одній).

Обговорення: «Що значить бути добрим?», «Як можна допомогти другу?».

Гра «Кошик добрих справ» - діти пропонують ідеї добрих вчинків.

Цінності: доброта, допомога, чуйність.

3. Освітня ситуація «Я і друзі»

Мета: виховання дружелюбності, уміння співпрацювати, розв'язувати конфлікти мирним шляхом.

Хід: Рольова гра «Миримося правильно».

Вправа «Моє чарівне слово» (учні називають ввічливі слова).

Спільна творча робота «Дерево дружби» (діти приклеюють листочки з добрими вчинками).

Цінності: дружба, повага, взаємодопомога.

4. Освітня ситуація «У світі природи»

Мета: формування ціннісного ставлення до природи.

Хід: Спостереження за природними явищами, міні-експеримент.

Казка «Як краплинка шукала друзів» - бесіда про дбайливе ставлення до довкілля.

Колективна праця: посадити квітку, доглядати за нею.

Цінності: екологічна свідомість, відповідальність, бережливість.

5. Освітня ситуація «Моя родина – мій дім»

Мета: формування ціннісного ставлення до сім'ї, усвідомлення любові й підтримки рідних.

Хід: Бесіда «Хто живе у моїй родині?»

Гра «Родинне коло» (діти показують, як вони висловлюють любов до рідних).

Створення «Квітки родинного тепла» (на пелюстках - риси, які діти цінують у своїй родині).

Цінності: любов, турбота, вдячність.

6. Освітня ситуація «Коли мені страшно або прикро»

Мета: навчити дітей розуміти свої негативні емоції, шукати способи їх подолання.

Хід: Обговорення казки «Сміливе зайчєня».

Вправа «Скринька спокою» - діти придумують способи заспокоїтися.

Малювання «Що допомагає мені, коли сумно».

Цінності: емоційна грамотність, саморегуляція, сміливість.

7. Освітня ситуація «Свято серця» (підсумкова)

Мета: закріплення емоційно-ціннісного досвіду, розвиток позитивної самооцінки.

Хід: Вправа «Комплімент другу».

Презентація малюнків «Добрі справи нашої групи».

Створення колажу «Світ, у якому ми живемо з любов'ю».

Цінності: самоповага, доброзичливість, гармонія.

За результатами проведеної роботи ми очікували отримати такі результати: дитина розрізняє та називає власні емоції; виявляє співпереживання, турботу, доброту; орієнтується в моральних нормах поведінки; проявляє саморегуляцію у складних ситуаціях; бере участь у спільній діяльності, проявляє повагу до інших.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Аналіз результатів контрольного етапу експерименту

Результати констатувального етапу стали підґрунтям для визначення педагогічних умов, засобів та методів, спрямованих на формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Подальша експериментальна робота на контрольному етапі була орієнтована на перевірку ефективності системи освітніх ситуацій, які забезпечують гармонійний розвиток емоційної, соціальної та моральної сфер дитини, відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти України, яка здійснювалась тим же діагностичним інструментарієм, що і на констатувальному етапі експерименту. Для групи дітей було використано діагностичну карту, де фіксувалися результати за кожним завданням, що подано у *додатку Д*.

Результати діагностичного дослідження сформованого рівня емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку подано у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Результати визначення рівня сформованості емоційно- ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку (контрольний етап)

ПІБ дитини	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Завдання 5	Завдання 6	Сума балів	Середній бал	Рівень
Варвара А.	3	3	3	3	2	2	16	2,67	Високий
Єгор Д.	3	3	3	3	2	2	16	2,67	Високий
Валерія З.	3	3	2	3	2	2	15	2,50	Середній
Олександра К.	2	2	2	2	1	2	11	1,83	Середній
Марк К.	3	3	3	3	2	2	16	2,67	Високий
Сергій О.	3	3	3	2	2	2	15	2,50	Середній

Аріна П.	3	2	3	3	2	2	15	2,50	Середній
Максим П.	3	3	3	3	3	3	18	3,00	Високий
Марина С.	3	3	2	2	2	1	13	2,17	Середній
Юлія Т.	3	2	2	2	1	1	11	1,83	Середній
Анастасія Ш.	2	2	2	2	2	1	11	1,83	Середній
Артем Я.	3	3	3	3	3	3	18	3,00	Високий
Середній показник по завданню	2,8	2,7	2,6	2,6	2,0	1,9	14,6	2,4	Середній

Отримані результати експериментального дослідження дозволили визначити рівні сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку - високий, середній та низький, що відображають різний ступінь розвитку емоційної сфери, морально-ціннісних орієнтацій та здатності до емоційної саморегуляції.

На високому рівні перебувають діти 5 дитини (Варвара А., Єгор Д., Марк К., Максим П., Артем Я.), які демонструють цілісне розуміння емоційного світу - вони здатні розпізнавати та називати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей, виявляють емпатію та співпереживання у різних життєвих ситуаціях. Такі діти характеризуються сформованим морально-ціннісним ставленням до оточення, виявляють чуйність, турботу, готовність допомогти іншим. Їхня поведінка є емоційно врівноваженою, дії - усвідомленими та соціально прийнятними. Вони здатні регулювати власні емоційні реакції відповідно до норм і правил спілкування в дитячому колективі.

Середній рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності характеризується частковим усвідомленням власних емоцій та епізодичним проявом емпатії - переважно у знайомих або типових ситуаціях – 7 дітей групи (Валерія З., Марк К., Сергій О., Аріна П., Марина С., Олександра К., Юлія Т., Анастасія Ш.): такі діти розуміють емоційні стани інших, проте потребують підтримки дорослого у процесі емоційного саморегулювання. Їхні реакції часто залежать від зовнішніх умов і емоційного фону спілкування. Морально-ціннісні орієнтири лише

формується, тому іноді діти потребують пояснення значення певних вчинків і допомоги у виборі адекватної поведінки.

Індивідуалізовані порівняльні результати діагностичного дослідження на констатувальному та контрольному етапах подано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Індивідуалізовані порівняльні результати визначення рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку (констатувальний та контрольний етапи)

ІПБ дитини	Середній бал	Рівень	Середній бал	Рівень	Різниця у балах
Варвара А.	2	Середній	2,67	Високий	+0,67
Єгор Д.	2,17	Середній	2,67	Високий	+0,50
Валерія З.	2,17	Середній	2,50	Середній	+0,33
Олександра К.	1,5	Низький	1,83	Середній	+0,33
Марк К.	2,33	Середній	2,67	Високий	+0,33
Сергій О.	2	Середній	2,50	Середній	+0,50
Аріна П.	2,5	Середній	2,50	Середній	0,00
Максим П.	2,67	Високий	3,00	Високий	+0,33
Марина С.	2,17	Середній	2,17	Середній	0,00
Юлія Т.	1,5	Низький	1,83	Середній	+0,33
Анастасія Ш.	1,33	Низький	1,83	Середній	+0,50
Артем Я.	2,67	Високий	3,00	Високий	+0,33
Середній показник по завданню	2,08	Середній	2,4	Середній	0,35

Загалом, проведене повторне дослідження показало, що більшість дітей продовжують демонструвати середній рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності, що свідчить про наявність позитивних передумов для її подальшого розвитку. Однак у 10 дітей групи помітні позитивні зміни у середніх показниках за результатами повторного дослідження та у 2 дітей не змінилися діагностичні

показники. Водночас виявлено позитивні зрушення у дітей з середнім та низьким рівнем, що засвідчує ефективність систематичної педагогічної роботи, спрямованої на розвиток емоційної обізнаності, емпатії, навичок саморегуляції та морально-ціннісних орієнтацій.

Отримані результати контрольного етапу порівняно з результатами констатувального етапу експерименту узагальнено і представлено у зведеній таблиці 3.3 по двом групам дітей, де підраховано кількість дітей із високим, середнім і низьким рівнем сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

Таблиця 3.3.

**Порівняльні результати рівня сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку
(констатувального та контрольного етапів експерименту)**

Етапи Рівні	констатувальний		контрольний	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
Високий	2	16,7	5	41,7
Середній	7	58,3	7	58,3
Низький	3	25	-	0
Всього	12	100	12	100

З метою перевірки ефективності впровадженої системи освітніх ситуацій було здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку на констатувальному та контрольному етапах експериментального дослідження.

На констатувальному етапі високий рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності продемонстрували 2 дитини (16,7 %), середній — 7 дітей (58,3 %), а низький — 3 дитини (25 %). Це свідчило про те, що більшість дошкільників перебували на середньому рівні розвитку емоційно-ціннісної сфери, а частина дітей мала значні труднощі

у розпізнаванні та регуляції емоцій, що потребувало цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Після впровадження системи освітніх ситуацій, спрямованих на розвиток емоційно-ціннісної сфери, на контрольному етапі спостерігається помітна позитивна динаміка. Зокрема, кількість дітей із високим рівнем зросла більш ніж удвічі - з 16,7 % до 41,7 % (з 2 до 5 дітей). Це свідчить про суттєве підвищення здатності дітей розпізнавати власні емоції, проявляти емпатію, регулювати поведінку відповідно до морально-ціннісних норм.

Середній рівень залишився незмінним кількісно - 7 дітей (58,3 %), однак якісний аналіз показав, що в межах цього рівня спостерігалось зміщення у бік позитивних змін: діти стали більш відкритими до взаємодії, упевненіше висловлювали емоції, частіше демонстрували чуйність і співпереживання.

Найбільш показовим є зменшення кількості дітей із низьким рівнем з 3 осіб (25 %) до 0 % на контрольному етапі. Це свідчить про те, що всі вихованці, які на початку дослідження мали труднощі у сфері емоційно-ціннісного розвитку, досягли щонайменше середнього рівня сформованості відповідних компетентностей.

Отримані результати підтверджують ефективність системи освітніх ситуацій, спрямованої на розвиток емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Позитивна динаміка показників доводить, що впроваджені педагогічні умови - створення емоційно комфортного середовища, застосування інтерактивних ігрових методів, особистісно-зорієнтований підхід і співпраця з батьками - сприяли гармонійному розвитку емоційної сфери, формуванню емпатії, моральних уявлень та ціннісного ставлення до навколишнього світу.

3.2. Рекомендації щодо формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку

Проведене дослідження підтвердило ефективність використання системи освітніх ситуацій як дієвого засобу формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку. У процесі реалізації педагогічного впливу спостерігалось зростання рівня усвідомлення дітьми власних емоцій, розвиток здатності до емпатії, підвищення рівня морально-ціннісної культури та сформованості навичок емоційної саморегуляції.

Вихованці стали більш чуйними, уважними до емоцій інших, виявляли доброзичливість, взаємодопомогу, навчилися співпереживати та адекватно виражати власні почуття. Особливо ефективним виявилось поєднання інтерактивних методів, ігрових ситуацій, елементів казкотерапії, арт-терапії та спільної творчої діяльності з педагогами й батьками.

Позитивна динаміка результатів - збільшення частки дітей із високим рівнем розвитку емоційно-ціннісної компетентності з 16,7 % до 41,7 % та зникнення низького рівня (з 25 % до 0 %) - свідчить про результативність системного та цілеспрямованого підходу до організації емоційно-ціннісного розвитку дошкільників.

Пропонуємо рекомендації для вихователів щодо організації роботи з формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку

1. Створюйте емоційно безпечне середовище. Забезпечте атмосферу довіри, підтримки та поваги, де дитина може відкрито висловлювати свої почуття без страху осуду.

2. Застосовуйте освітні ситуації як інструмент розвитку. Використовуйте спеціально спроектовані ситуації, які стимулюють дітей до емоційного осмислення подій, обговорення моральних виборів, співпереживання.

2. Поєднуйте освітні ситуації з ігровою діяльністю. Інтегруйте сюжетно-рольові, творчі та дидактичні ігри, які дозволяють дітям проживати різні емоційні стани в безпечному контексті.

3. Використовуйте художню літературу та казки. Обговорюйте з дітьми емоції героїв, їхні вчинки, моральні наслідки - це сприяє розвитку емпатії та морального судження.

4. Застосовуйте інтерактивні методи. Проводьте вправи «Дзеркало емоцій», «Кошик добрих справ», «Скринька спокою», організовуйте спільні творчі завдання типу «Дерево дружби» чи «Квітка родинного тепла».

5. Індивідуалізуйте підхід. Враховуйте темперамент, емоційний досвід, особливості сімейного виховання кожної дитини при доборі освітніх ситуацій.

6. Залучайте дітей до рефлексії. Після освітньої ситуації обговорюйте, що вони відчували, що дізналися про себе, як можна діяти в подібних життєвих ситуаціях.

Для більш ефективної роботи обов'язково варто враховувати співпрацю батьками, пропонуємо рекомендації для батьків:

1. Будьте прикладом емоційної культури. Діти наслідують дорослих, тому важливо демонструвати адекватне вираження емоцій, спокійне ставлення до труднощів, доброзичливість у спілкуванні.

2. Обговорюйте емоції вдома. Запитуйте дитину: «Як ти себе сьогодні почуваєш?», «Що тебе засмутило або порадувало?» - це формує навички емоційного самопізнання.

3. Частіше читайте та обговорюйте казки. Попросіть дитину пояснити, чому герой зробив саме так, що він відчував - це розвиває морально-ціннісне мислення.

4. Підтримуйте добрі вчинки. Заохочуйте прояви чуйності, турботи, допомоги. Разом ведіть, наприклад, «Щоденник добрих справ».

5. Розвивайте спільні родинні традиції. Родинні свята, вечори спогадів, спільне приготування їжі чи догляд за домашніми улюбленцями сприяють зміцненню емоційних зв'язків.

6. Дбайте про емоційне здоров'я дитини. У разі сильних емоцій (страху, гніву, суму) не ігноруйте почуття дитини - допоможіть назвати їх, зрозуміти та прожити.

7. Співпрацюйте з вихователями. Обмінюйтесь спостереженнями, підтримуйте виховний процес у закладі - спільна позиція родини і педагога дає найкращий результат.

Отже, використання освітніх ситуацій у педагогічному процесі забезпечує природне, емоційно насичене середовище для формування емоційно-ціннісної компетентності дошкільників. За умови тісної співпраці вихователів і батьків цей процес стає системним, цілеспрямованим і результативним, сприяючи становленню гармонійної, емпатійної та морально зрілої особистості дитини.

ВИСНОВКИ

Реалізуючи мету дослідження було науково обґрунтовано й експериментально перевірено особливості формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації., що дозволило дійти таких висновків:

1. Розкрито теоретичні основи формування емоційно-ціннісної компетентності дитини дошкільного віку та з'ясовано, що формування емоційно-ціннісної компетентності можливе лише за умови створення емоційно безпечного освітнього середовища, де педагог виступає посередником між емоційним досвідом дитини та соціальними нормами поведінки. Відтак, розвиток емоційної сфери в дошкільному віці є ключовою передумовою становлення особистості, її соціальної адаптації та духовно-морального зростання.

Освітня діяльність закладу дошкільної освіти має спиратися на інтеграцію різних форм активності: сюжетно-рольових ігор, художньо-продуктивної діяльності, дидактичних ігор, спостережень та вправ, які сприяють емоційному самовираженню та соціальній взаємодії дітей. Ігрові методи (зокрема рольові, інтерактивні, казкові, арт-терапевтичні) створюють природне середовище для проживання та осмислення емоцій, що формує у дітей здатність до емпатії, толерантності та моральної саморегуляції. Практичні методики, є ефективним інструментарієм для розвитку емоційного інтелекту дошкільників: емоційне рефлексування, «коло настрою», емоційні карти, рольові ігри, казкотерапія, арт-терапія, метод сенсорної регуляції, дихальні техніки, кольоротерапія тощо.

Роль вихователя полягає не лише в організації педагогічного процесу, але й у моделюванні ситуацій, що сприяють емоційній рефлексії дитини, розвитку навичок розпізнавання, вираження та контролю емоцій.

2. Визначено рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку. За результатами констатувального етапу дослідження, який мав на меті визначити

вихідний рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку, було обстежено 12 дітей експериментальної групи. Отримані результати розподілилися таким чином: високий рівень мають 2 дитини (16,7 %), середній рівень – 7 дітей (58,3 %), низький рівень – 3 дитини (25 %). Аналіз отриманих даних засвідчив, що більшість дітей перебувають на середньому рівні сформованості емоційно-ціннісної компетентності. Це означає, що вони частково усвідомлюють власні емоції, розуміють емоційні стани інших, проте виявляють емпатію переважно у знайомих ситуаціях і потребують допомоги дорослого в процесі емоційної саморегуляції. Їхня поведінка загалом відповідає соціальним нормам, однак у складних або конфліктних обставинах діти не завжди здатні самотійно керувати емоціями.

3. Схарактеризовано специфіку формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації. В умовах реформування освіти актуальним стає пошук ефективних педагогічних засобів, які б забезпечували емоційно-ціннісний розвиток дитини. Одним із таких засобів виступає освітня ситуація - особлива форма організації освітнього процесу, що поєднує ігрову, комунікативну, художню й морально-ціннісну діяльність, сприяючи формуванню життєвих компетентностей. Дослідження спрямоване на вивчення, розробку та перевірку ефективності системи освітніх ситуацій, які забезпечують формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти України.

У ході дослідження було впроваджено систему освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого дошкільного віку: 1. Освітня ситуація «Світ емоцій». 2. Освітня ситуація «Добрі вчинки». 3. Освітня ситуація «Я і друзі». 4. Освітня ситуація «У світі природи». 5. Освітня ситуація «Моя родина – мій дім». 6. Освітня

ситуація «Коли мені страшно або прикро». 7. Освітня ситуація «Свято серця» (підсумкова).

4. Розроблено рекомендації щодо формування емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного віку засобом освітньої ситуації. Використання освітніх ситуацій у педагогічному процесі забезпечує природне, емоційно насичене середовище для формування емоційно-ціннісної компетентності дошкільників. За умови тісної співпраці вихователів і батьків цей процес стає системним, цілеспрямованим і результативним, сприяючи становленню гармонійної, емпатійної та морально зрілої особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт). 21 січня 2021 року. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Балєва Альона Леонідівна. Навчальна ситуація як основа і механізм реалізації особистісно орієнтованого уроку. 24 липня 2019. Освітня платформа «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/stattya-navchalna-situaciya-yak-osnova-i-mehanizm-realizaci-osobistisno-orientovanogo-uroku-114776.html>.
3. Белєнька Г.В., Гапченко В.А. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей п'ятого року життя засобом художнього слова. Молодий вчений (8.1). 2018. С. 7-11. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24307>.
4. Бибко Оксана Юріївна. Освітні ситуації в роботі вихователя. Консультація. Освітня платформа «Всеосвіта». URL: <https://vseosvita.ua/library/osvitni-situacii-v-roboti-vihovatela-konsultacia-324835.html>.
5. Борисенко Карина Юріївна. Психолого-педагогічні підходи до розвитку емоційного інтелекту в дошкільників в умовах сучасної української освіти. Педагогічна Академія: наукові записки, (16). 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15013294>. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/746/639>.
6. Вашуленко Оксана. Вашуленко О.В. Емоційно-ціннісна складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. Початкова школа, № 1, 2013. С. 13-17. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10114/1/%D0%92%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%92.%20%D0%95%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE->

[%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf.](#)

7. Волік Н. Дидактичні ігри для розвитку емоційного інтелекту дошкільника. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2019. № 1. С. 3-14. URL: <https://surl.li/ensjsl>.

8. Волік Н. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2022. № 2 (29). С.162-169. URL: <https://doi.org/10.33842/22195203-2023-29-162-169>.

9. Волік Наталія. Практичні аспекти діагностики емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. Випуск 2. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 138-148. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-22020-1.pdf#page=138>.

10. Дорошенко Тетяна, Сіліна Лілія. Формування емоційної культури молодших школярів на уроках мистецтва як умови їх успішної соціалізації. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 19 (175) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка ; голов. Ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2023. С. 8-13. URI: [erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/8890](https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8890).
<https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8890/1/%d0%a4%d0%be%d1%80%d0%bc%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b5%d0%bc%d0%be%d1%86%d1%96%d0%b9%d0%bd%d0%be%d>

[1%97%20%d0%ba%d1%83%d0%bb%d1%8c%d1%82%d1%83%d1%80%
0%b8%20%d0%bc%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b4%d1%88%d0%b8%
1%85%20%d1%88%d0%ba%d0%be%d0%bb%d1%8f%d1%80%d1%96%
%b2.pdf.](#)

11. Дурманенко О. Розвиток соціальної компетентності дошкільників у процесі спілкування з дорослими. Молодь і ринок. 2016. № 7. С. 54-60.

12. Клевака Л.П., Гришко О.І., Заїка В.М. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Технології розвитку інтелекту. 2022. Т.6. №1(31). URL: <https://doi.org/10.31108/3.2022.6.1.4>.
http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/590.
<https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/10570>.

13. Козак Людмила. Характеристика сучасних форм організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Інноватика у вихованні. Випуск 12. 2020. С. 49-57. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/308/266>.

14. Консультація для педагогів «Заняття чи освітні ситуації: що обираємо?». Сайт «Сумський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 33 «Маринка» комбінованого типу» 22.12.2020. URL: <http://sadi-marinka.in.ua/2020/12/22/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2-%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82/>.

15. Кривошея Тетяна Михайлівна, Власюк Анастасія Володимирівна, Жучкова Анастасія Олегівна. Освітні ситуації як засоби формування у дітей старшого дошкільного віку умінь орієнтуватися у просторі. *The 7 th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects” (February 9-11, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. 842 p.. 2022. С. 406-411. URL:*

https://www.researchgate.net/profile/Lyudmyla-Antypenko/publication/358781986_Price_of_pulse_oximeters_bought_by_the_students_of_Pharmacy_Faculty/links/621500daba15e05e2ea06ecb/Price-of-pulse-oximeters-bought-by-the-students-of-Pharmacy-Faculty.pdf#page=406.

16. Крутий Катерина, Стеценко Ірина. Використання технології «ОСВІТНЯ ПОДОРОЖ» як форми реалізації партнерської діяльності дитини і дорослого. <http://okhtyrka-strumochok.sumy.sch.in.ua/Files/downloads/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%82%D1%96%D0%B9-%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>.

17. Крутий, К. На зміну заняттю – освітні ситуації: збережемо найкраще і підемо далі. Дошкільне виховання. № 9. 2016. С. 6–10.

18. Лариса Зайцева. Навчальна ситуація як одиниця навчання дошкільників. Молодь і ринок №7 (78), 2011. С. 100-103. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/e1021662-6cad-40d9-8704-c6fb76c7f73f/content>.

19. Олійник Олена. Емоційна компетентність: шляхи реалізації якісного розвитку дитини дошкільного віку. Збірник наукових праць. Випуск 24 (1). Частина 2. 2018. С. 265-270. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1637/Oliinyk-O.M.-Emotsiina-kompetentnist-shliakhy-realizatsii-yakisnoho-rozvytku-dytyny-doshkilnoho-viku.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

20. Платформа НУМО. URL: <https://numo.mon.gov.ua/>.

21. Поліщук Єлизавета, Матвієнко С.І. Сюжетно-рольова гра як

засіб формування соціальної компетентності у дітей 6-7 років. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції (28 травня 2025 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2025. 354 с. С. 326-328. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/4398/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97-2025.pdf#page=326>.

22. Рубан Анастасія, Давидова Марина. Особливості розвитку емоційного інтелекту дошкільників. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df71b4e8-733c-4b94-8ee2-05dc8795071c/content#page=194>.

23. Сідько Олена, Бобро Лілія. Емоційна культура особистості: до постановки проблеми. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з Міжнародною участю, М. Ніжин, 6 листопада 2024 року / За заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 199 с. С. 190-194. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2024/Zb_rn_dosnk_2024.pdf#page=191.

24. Стопчак Н. П. Виховання емоційної культури у старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва. Укладання збірки художньо-дидактичних ігор : кваліфікаційна робота / Н. П. Стопчак ; науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти М. В. Бадіца. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 71 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5699>

25. Стопчак Н. П. Грайлик-веселкарик: методична збірка художньодидактичних ігор. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 32 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5699>.

26. Типові педагогічні ситуації: класифікація та шляхи розв'язання конфліктних ситуацій. Освітня платформа «Видавнича група Основа». 13.03.2021. URL: <https://osnova.com.ua/tipovi-pedagogichni-situatsii-klasifikatsiya-ta-shlyahi-rozvyazannya-konfliktnih-situatsiy/?srsltid=AfmBOorX2TURPV1MOw5-GWb6K4r5BS5PXzD4z6qyrDPWdw9rCDKo9p5j>.

27. Третяк О.С., Цюпак І.М. Зміст поняття «емоційно-ціннісна компетентність». Збірник XII Міжнародної науково-практичної конференції «European congress of scientific discovery» (10-12 листопада 2025, Мадрид, Іспанія).

28. Цюпак І.М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти. Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с. С. 51-52. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi61/0045698.pdf#page=51>.

29. Цюпак І.М. Технологія тьюторського супроводу дітей дошкільного віку. Педагогічний альманах/ Редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Випуск 47. С. 16-24. URL: <https://pedalmanac.site/index.php/main/article/view/180/156>.

30. Шепеленко К. Г. Емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності. Укладання методичних рекомендацій / науковий керівник – д-р пед. наук, проф. Ковшар Олена Вікторівна. Кривий Ріг, 2023. 71 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8448>

31. Шульга Т. В. Емоційна культура сучасного фахівця дошкільної освіти. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2019. Випуск 52. С. 36-52. URL: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2019.52.03>.

32. Ярощук Н.П., Козігора М.А. Психологічні особливості

дошкільного віку як основа для формування емоційної стійкості. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Том 36 (75) № 4. 2025. С. 139-145. URL: https://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2025/4_2025.pdf#page=147.

33. Bartroli M., Angulo-Brunet A., Bosque-Prous M., Clotas C., Espelt A. The Emotional Competence Assessment Questionnaire (ECAQ) for Children Aged from 3 to 5 Years: Validity and Reliability Evidence. (Опитувальник оцінки емоційної компетентності (ECAQ) для дітей віком від 3 до 5 років: докази валідності та надійності). *Educ. Sci.* 2022, 12, 489. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci12070489>.

34. Denham S. A., Ferrier D. E., Howarth G. Z., Herndon K. J., & Bassett H. H. (2016). Key considerations in assessing young children's emotional competence. *Cambridge Journal of Education*, 46(3), 299–317. URL: <https://doi.org/10.1080/0305764X.2016.1146659>

35. Denham, S. A. Social-Emotional Competence as Support for School Readiness: What Is It and How Do We Assess It? (Соціально-емоційна компетентність як підтримка готовності до школи: що це таке і як ми її оцінюємо?). *Early Education and Development*, 17(1), 2006. S. 57–89. URL: https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_4

36. Priego-Ojeda M., López-Cassà È., Pérez-Escoda N., & Filella-Guiu G. Construction and validation of the emotional development on early primary education scale (EDEPES-28). *Educación XXI*. 2024. URL: <https://doi.org/10.5944/educxx1.38358>.

37. Sophie Brasseur, Jacques Gre'goire, Romain Bourdu, Moïra Mikolajczak. The Profile of Emotional Competence (PEC): Development and Validation of a Self-Reported Measure that Fits Dimensions of Emotional Competence Theory (Профіль емоційної компетентності (ПЕК): розробка та валідація самооцінки, яка відповідає вимірам теорії емоційної компетентності). *PLoS ONE: Validation of the Profile of Emotional*

Competence. May, 2013. Volume 8. Issue 5. S. 1-8. URL:
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0062635>.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Діагностичний інструментарій для визначення рівня
сформованості емоційно-ціннісної компетентності дітей старшого
дошкільного віку**

№	Назва методики / завдання	Мета діагностики	Критерії оцінювання	Показники сформованості	Рівні прояву
1	«Розпізнай емоцію» (картки емоцій)	Виявити здатність дитини розпізнавати, називати та пояснювати емоційні стани інших	Емоційна обізнаність	- правильно називає емоції;- пояснює їх причину;- співвідносить із власним досвідом	Високий – розпізнає ≥ 5 емоцій, пояснює причини; Середній – розпізнає 3–4 емоції; Низький – плутає емоції, не розуміє причин
2	«Коло настрою»	Визначити здатність дитини усвідомлювати власний емоційний стан	Емоційна рефлексія	- визначає свій настрій;- пояснює причини емоцій;- вербально або невербально виражає почуття	Високий – усвідомлює та пояснює стан; Середній – називає без пояснення; Низький – не може визначити емоцію
3	«Емоційне дзеркало»	Перевірити вміння дитини розуміти емоції інших, співпереживати	Емпатійність	- розпізнає емоції персонажів;- пропонує способи підтримки;- співчутливо реагує	Високий – адекватно розпізнає й співпереживає; Середній – частково співпереживає; Низький – не розуміє емоцій інших
4	«Казка про емоції» (казкотерапевтична бесіда)	Дослідити сформованість морально-ціннісних орієнтацій	Ціннісне ставлення	- розрізняє добро і зло;- оцінює вчинки героїв;- пропонує морально правильну поведінку	Високий – розуміє моральний зміст, оцінює вчинки; Середній – частково оцінює; Низький – не розрізняє добро/зло

5	«Емоційний кубик» (ігрове моделювання ситуацій)	Перевірити здатність дитини регулювати поведінку в емоційних ситуаціях	Емоційна регуляція	- добирає адекватну реакцію;- контролює поведінку;- узгоджує емоції з нормами поведінки	Високий – реагує конструктивно; Середній – частково саморегулюється; Низький – діє імпульсивно
6	«Дерево добрих справ»	Визначити рівень сформованості моральних почуттів і цінностей	Морально-емоційна зрілість	- називає власні добрі вчинки;- пояснює їх значення;- усвідомлює емоції, пов'язані з ними	Високий – усвідомлює значення вчинків; Середній – частково розуміє; Низький – не може назвати або пояснити

Узагальнені рівні сформованості емоційно-ціннісної компетентності

Рівень	Характеристика
Високий	Дитина розпізнає та розуміє емоції свої й інших, здатна до емпатії, демонструє морально-ціннісне ставлення, регулює поведінку відповідно до соціальних норм.
Середній	Частково усвідомлює власні емоції, проявляє емпатію в знайомих ситуаціях, потребує підтримки дорослого для емоційної саморегуляції.
Низький	Має труднощі у розпізнаванні та вираженні емоцій, не розуміє морального змісту вчинків, емоційні реакції імпульсивні або нестійкі.

Картки із зображенням облич із різними емоціями

**Тексти казок для діагностики емоційно-ціннісної компетентності
дітей старшого дошкільного віку**

Казка 1. «Як Сонечко шукало друзів»

Одного ранку прокинулося маленьке Сонечко. Воно виглянуло з-за хмарки, позіхнуло й подумало:

- Як гарно світити! Але щось мені сумно... Усі мають друзів, а я - ні.

Сонечко спустило свій промінчик на землю й побачило Квіточку.

- Привіт, Квіточко! - лагідно сказало Сонечко. - Хочеш дружити?

- Звісно, - відповіла Квіточка, - але тільки якщо ти не будеш палити мої пелюстки.

Сонечко злякалося:

- Я не хотів робити боляче! Я просто хотів, щоб тобі було тепло.

І воно засяяло трохи м'якше.

Потім Сонечко зустріло струмочок.

- Привіт, Струмочку! Можна з тобою дружити?

- Можна, - засміявся Струмочок, - тільки не висуши мене!

Сонечко задумалося і сказало:

- Буду світити обережно, аби ти міг бігти й радіти.

Увечері Сонечко поверталось додому щасливе. Воно зрозуміло, що дружба - це коли дбаєш про почуття іншого, а не тільки про свої бажання.

Запитання для обговорення:

Чому Сонечко спочатку було сумне?

Як воно навчилося бути добрим другом?

Як ти можеш показати, що турбуєшся про інших?

Що відчуваєш, коли хтось піклується про тебе?

Казка 2. «Як Лисичка навчилася не ображати»

У лісі жила маленька Лисичка. Вона була дуже кмітлива, але любила насміхатися з інших звірят.

- Ха-ха! Їжачок колючий, мов щітка! - сміялася вона.

- А Зайчик такий боязкий, що й тінь свою боїться! - дражнила.

Одного разу Лисичка захотіла погратися, але ніхто не прийшов. Вона бігала від одного звірятка до іншого, та всі лише хитали головами:

- Ми не хочемо з тобою гратися, ти нас ображаєш.

Лисичка сіла під деревом і заплакала.

Підійшла мудра Совушка й запитала:

- Чому ти плачеш, Лисичко?

- Мені сумно... ніхто не хоче зі мною дружити.

- А ти не замислювалася, як почувалися ті, кого ти дражнила?

Лисичка замислилась. У грудях защеміло - їй стало соромно.

Наступного дня вона підійшла до Їжачка:

- Пробач, будь ласка, я більше не буду тебе ображати.

Їжачок усміхнувся:

- Якщо ти чесно вибачилась - ходімо разом збирати листочки та гілочки!

Так Лисичка зрозуміла, що добрі слова можуть зробити серце теплим, а злі - холодним. Відтоді вона завжди думала, перш ніж щось сказати.

Запитання для обговорення:

Як почувалася Лисичка, коли її уникали друзі?

Чому важливо вибачатися?

Як можна показати, що ти змінився?

Що ти відчуваєш, коли когось ображають?

**Діагностична карта визначення рівня сформованості
емоційно-ціннісної компетентності дитини старшого дошкільного
віку**

ІПБ дитини	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Завдання 5	Завдання 6	Сума балів	Середній бал	Рівень
<i>Приклад заповнення</i>	3	2	3	3	2	3	16	2,7	<i>Високий</i>
Середній показник по завданням									

Пояснення:

- після заповнення таблиці визначається сума балів і середній показник;
- отримані результати дозволяють зробити висновок про рівень сформованості емоційно-ціннісної компетентності конкретної дитини;
- у подальшому ці дані можна використати для порівняльного аналізу до та після проведення формувального етапу експерименту.

**Опитувальник для батьків на виявлення особливостей
сформованості в дитини ідентифікації емоцій**

№ з/п	Запитання	Варіанти відповідей		
		так	іноді	ні
1	Чи може Ваша дитина здогадатись, які почуття Ви відчуваєте?			
2	Чи може Ваша дитина заплакати або засміятися, співчуючи: - Вам?			
	- іншим людям?			
	- літературним або телевізійним персонажам?			
3	Чи розповідає Вам дитина про свої почуття?			
4	Чи звертає увагу Ваша дитина на настрій інших людей?			
5	Чи розуміє Ваша дитина емоційний стан оточуючих за виразом обличчя?			
6	Чи залюбки Ваша дитина відгукується на прохання про допомогу?			
7	Чи розповідаєте Ви дитині про почуття та емоції інших людей?			
8	Чи властиво Вам відкрито виражати свої емоції?			
9	Чи звертаєте Ви увагу дитини на самопочуття близьких людей?			
10	Чи хотіли б Ви отримати більше інформації про емоційний розвиток дитини?			

Аналіз отриманих даних здійснюється за такими показниками :

- здатність дитини до розпізнавання емоційних станів (запитання 1,4,5);
- здатність до вербалізації емоційних станів (запитання 3);
- особливості емоційної взаємодії батьків з дітьми (запитання 7,8,9);
- здатність дошкільника до емоційного співпереживання (запитання 2,6);
- позиція батьків щодо розвитку емоційної сфери дитини (запитання 10).

**Система освітніх ситуацій для формування емоційно-ціннісної
компетентності дітей старшого дошкільного віку**

№	Назва освітньої ситуації	Мета	Зміст (основні види діяльності)	Ціннісна основа	Очікуваний результат
1	«Світ емоцій»	Формувати вміння розпізнавати, називати й виражати емоції.	Ігри «Дзеркало емоцій», «Мій настрій сьогодні»; бесіда про емоції; малювання настрою.	Щирість, самопізнання, відкритість.	Діти розпізнають емоції, вміють їх висловлювати словами та діями.
2	«Добрі вчинки»	Формувати уявлення про доброту та допомогу іншим.	Інсценізація казки «Рукавичка доброти»; гра «Кошик добрих справ»; обговорення моральних вчинків.	Доброта, чуйність, турбота.	Діти виявляють бажання допомагати, оцінюють свої вчинки з моральної точки зору.
3	«Я і друзі»	Виховувати дружельобність, уміння співпрацювати.	Рольові ігри «Миримося правильно», «Моє чарівне слово»; спільна творчість «Дерево дружби».	Дружба, взаємоповага, толерантність.	Діти вміють налагоджувати спілкування, вирішувати конфлікти мирно.
4	«У світі природи»	Формувати дбайливе ставлення до природи.	Спостереження, досліди; читання казки «Як краплинка шукала друзів»; колективна праця - посадити рослину.	Відповідальність, екологічна свідомість, бережливість.	Діти проявляють дбайливість до природи, усвідомлюють її цінність.

5	«Моя родина – мій дім»	Формувати любов і вдячність до рідних.	Бесіда «Хто живе у моїй родині?»; гра «Родинне коло»; створення «Квітки родинного тепла».	Любов, вдячність, турбота.	Діти цінують родинні стосунки, розуміють важливість підтримки близьких.
6	«Коли мені страшно або прикро»	Навчити розуміти й регулювати свої негативні емоції.	Читання казки «Сміливе зайчєня»; вправа «Скринька спокою»; малювання «Що допомагає мені, коли сумно».	Сміливість, саморегуляція, усвідомленість.	Діти вміють визначати причини страху чи смутку, знаходять способи заспокоїтися.
7	«Свято серця» (підсумков а)	Узагальнити емоційно-ціннісний досвід дітей.	Вправа «Комплімент другу»; презентація малюнків; створення колажу «Світ любові».	Доброзичливість, самоповага, гармонія.	Діти демонструють позитивну самооцінку, відкритість, емоційну зрілість.